

Vossen, kraaien, eksters, parkieten...

Thuis in de stad

Het grondgebied van ons Gewest bestaat voor bijna de helft uit groene ruimten. De Brusselaar heeft dus volop de gelegenheid om het voor elkeen onmisbare contact met de natuur levendig te houden. Ook de natuur zelf grijpt deze kans, want de grote verscheidenheid aan stedelijke milieus biedt een al even uiteenlopende fauna de gelegenheid er zich te vestigen. Sommige dieren worden door het publiek meteen aanvaard omdat ze er "sympathiek" uitzien, andere brengen echter oeroude instincten weer naar boven... Vanuit biologisch standpunt maken ze echter allemaal deel uit van de natuurlijke rijkdom...

Zo heeft de doorgaans vrij schuwe vos het bos - in dit geval het Zoniënwoud - verlaten en duikt hij al enkele jaren op in openbare parken en zelfs in privé-tuinen.

Vooral bij deze soort, maar ook bij andere, stellen sommigen zich vragen, zeker wanneer de populaties zodanig toenemen dat mensen er hinder van ondervinden. Hoe kunnen mensen en dieren in de stad samenleven? Wat met de duiven die monumenten en gevels bekladden? Wat met eksters en kraaien? Hoe kunnen we het voederen verminderen, dat bij watervogels dodelijke epidemieën kan uitlokken en ratten aantrekt die bij klaarlichte dag in onze parken rondlopen? Wat moeten we met de roodwang-schildpadden die door hun eigenaars in één of andere vijver werden gedumpt? Wat met de parkieten of Nijlganzen die erin slagen in ons stedelijk milieu te overleven? Vormen ze geen bedreiging voor onze inheemse fauna?

Het is de taak van de overheid om al deze zaken onder controle te houden en mogelijke problemen op een doeltreffende en duurzame manier op te lossen. Toverformules bestaan evenwel niet en soms is een probleem complexer dan het lijkt. Ook de inwoners dragen hierin een grote verantwoordelijkheid en moeten er zich van bewust zijn dat kleine oorzaken soms grote gevolgen hebben.

Deze verantwoordelijkheid omvat alle diersoorten. Dieren die zich aangepast hebben aan een stedelijk milieu profiteren niet alleen van de groene ruimten die onze stad opfleuren, maar ook van ons afval. Sommige dieren worden opdringerig en kunnen een probleem worden voor de volksgezondheid, een rechtstreeks gevolg van het feit dat sommige inwoners hen constant voederen. Nog andere dieren zijn van elders ingevoerde exoten die ontsnapt of uitgezet zijn door hun eigenaars en hier kunnen overleven.

Alle vragen en zorgen hieromtrent verdienen onze aandacht. Deze brochure tracht duidelijke antwoorden te geven: op de volgende pagina's kan u lezen wat de overheid onderneemt en wat u zelf kan doen.

Concept, redactie en vertaling: Texto. SNC
 Grafisch concept en productie: De Visu Digital Document Design
 Leescomité: M. Desager, A. Dobby, M. Gryseels, J.-C. Prignon,
 B. Van der Wijden
 © Foto's: Cover: Wildlife Pictures (Shattil-Rozinski/OSF, G. Verhaegen,
 M. Van Craen), KBIN (T. Hubin). *Binnerin*: X. Claes, F. Hidvegi,
 MBHG (M. Van Hulst), BIM-IBGE (M. Gryseels, N. Nizette, R. Trappeniers),

KBIN (T. Hubin, D. Vangeluwe). Met dank aan het Koninklijk Belgisch
 Instituut voor Natuurwetenschappen voor het ter beschikking stellen
 van foto's.

Verant. uitg.: J.-P. Hannequart & E. Schamp, Guldelle 100 - 1200 Brussel

Wettelijk gedeponeerd: D/5762/2001/19

Gedrukt met plantaardige inkt op gerecycleerd papier

Biologisch evenwicht

Wet van de sterkste of van wie zich best aanpast?

Verdelging

Waarom al die ongewenste gasten niet verdelgen?

Vossen

Komen er meer vossen in de stad? Zijn ze gevaarlijk? Hoe kunnen we onze vuilniszakken afschermen?

Kraaien

Vormen kraaien een bedreiging voor kleine vogels?

Eksters

Eenden

Elke zomer sterven er veel eenden. Hoe komt dat?

Ratten

Krioelt het van de ratten?

Voederen

Waarom kan voederen problemen veroorzaken?

Gezondheid

Risico op epidemieën?

Botulisme

Wat is botulisme?

Exoten

Wat gebeurt er met dieren die in de natuur gedumpt worden?

Parkieten

Invasie of biologische verrijking?

Water-schildpadden

Opgelet met vleesetende schildpadden

Ganzen

De Nijlgans

Kikkers

Geen enkele groene kikker meer in Brussel?

Inleiding

pag. 4

Nieuwkomers in de stad

pag. 6

Risico's volksgezondheid

pag. 12

Exotisch maar toch bij ons

pag. 15

© BIM

© BIM

© BIM - M. Gryseels

Een dynamisch evenwicht

Sommige jaren geven de beuken van het Zoniënwoud in de herfst zo overvloedig veel zaad, dat wandelaars ze horen kraken onder hun voeten : de bekende beukennotjes. Veldmuizen en andere kleine knaagdieren beleven hoogdagen, want het is hun hoofdvoedsel. Dik en rond gegeten komen ze probleemloos de winter door en het volgende voorjaar vermenigvuldigen ze zich. Deze bevolkingsexplosie wordt snel opgemerkt door bos- en ransuilen, die zich gezwind in het Zoniënwoud komen vestigen. Ook hun broedsels zijn zeer succesvol, want er is eten in overvloed. Maar mooie liedjes duren nooit lang en het volgende najaar zijn er heel wat minder beukennotjes. Kleine knaagdieren worden automatisch schaarser : er overleven minder jongen en de winter wordt een zware beproeving. De uilen, die nu niet genoeg voedsel vinden, gaan sterk achteruit of trekken weg. Als het prooi-aanbod afneemt, wordt het evenwicht prooi-predator bijgesteld. In de ecologie spreekt men daarom niet van een onevenwicht, maar van een evenwicht dat zich voortdurend aanpast en wijzigt. In een bepaald milieu bestaat er een wisselwerking tussen verschillende soorten en bereiken de populaties een onderling evenwicht. Als het aantal prooien daalt zal de populatie roofdieren in gelijke mate afnemen.

Als ze er niet in slagen tijdig op andere prooien over te schakelen zal hun populatie automatisch terugvallen, hetzij door verzwakking en vroegtijdige sterfte, hetzij door een dalend geboortecijfer, hetzij door emigratie (wegtrekken), of door een combinatie van deze drie factoren.

Wettelijk kader : volledig beschermd in Brussel

In het Brussels Gewest is elke vorm van jagen, vangen, in gevangenschap houden of verstoren van wilde dieren verboden. Dit verbod geldt voor alle soorten zoogdieren, vogels, amfibieën en reptielen, voor hun nesten en hun eieren. "Ordonnantie betreffende de bescherming van de wilde fauna en betreffende de jacht", 29 augustus 1991.

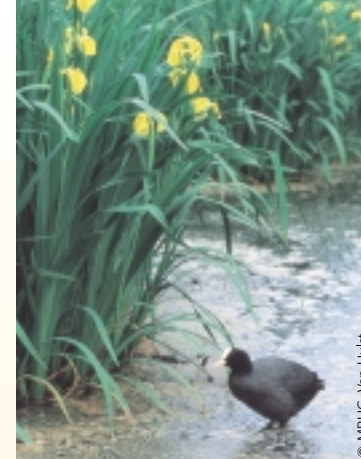
Het lijkt wel of sommige soorten maar blijven toenemen. Zijn er niet te veel ?

Voor een wilde diersoort heeft het geen zin om over "te veel" te spreken, tenminste niet vanuit wetenschappelijk standpunt. Om een "te veel" te hebben, moet men immers kunnen vergelijken met een "normale" populatie. Maar ook een "normale" of "abnormale" populatie is onmogelijk vast te stellen. Een populatie kan nooit los gezien worden van de omgeving waarin de dieren leven. Wanneer bv. het aantal vossen toeneemt, kan dat betekenen dat hun milieu erop verbeterd is : meer of beter voedsel, minder harde leefomstandigheden... Een andere verklaring kan zijn dat vossen beter inspelen op de mogelijkheden die het milieu hen biedt.

"Te veel" of "te weinig", zo eenvoudig is het niet. We moeten een stap verder durven gaan en ons afvragen waarom deze dieren hier zijn : welke gewoontes ze erop nahouden en waarom ze door bepaalde milieus worden aangetrokken.

Als sommige soorten ongewenst zijn, waarom verdelgt men ze dan niet ?

Voor soorten die zich gemakkelijk aanpassen (en vooral die soorten komen naar de stad), is verdelging gewoonweg geen optie ! Stel dat men op een jaar tijd de helft van alle stadsvossen kan uitroeien. De overlevenden kunnen hun geluk niet op : een overvloed aan voedsel, en overall territoria beschikbaar ! Het aantal jongen schiet de hoogte in en kan oplopen tot 8 per nest. Aangezien ze goed gevoed worden, stijgen hun overle-

© MBHC, Van Hulst

Meerkoet

vingskansen aanzienlijk. Eenmaal volwassen installeren ze zich in de vrijgekomen territoria, voor zover die nog niet zijn ingenomen door jongen die van buitenaf komen. Binnen de kortste keren is de populatie in Brussel opnieuw op peil. Pogingen om een soort uit te roeien, die zich aan alle omstandigheden aanpast en een dergelijke populatiedynamiek vertoont, zijn dan ook meestal zinloos.

Een gelijkaardige toestand deed zich voor in Groot-Brittannië met de bosduif. Tussen 1953 en 1960 werd deze duif met staatssteun en met alle middelen bestreden. Ieder jaar werden meer dan 2 miljoen duiven gedood... maar de duivenpopulatie gaf geen krimp ! Wat op het eerste gezicht onbegrijpelijk leek, kon eenvoudig verklaard worden door het grote voortplantingsvermogen van de bosduif. Jongen die normaal door voedselgebrek de winter niet zouden doorkomen, hadden nu genoeg te eten, want door de massale verdelging was de onderlinge voedselconcurrentie zeer sterk verminderd.

Maar niet alle soorten reageren op dezelfde manier. De Amerikaanse trekduif bv. was lang niet zo productief en is door massale slachtpartijen wel degelijk volledig uitgeroeid. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een dergelijk scenario evenwel uitgesloten, aangezien de jacht er volledig verboden is.

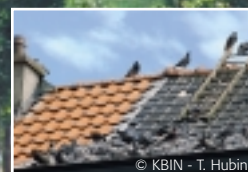
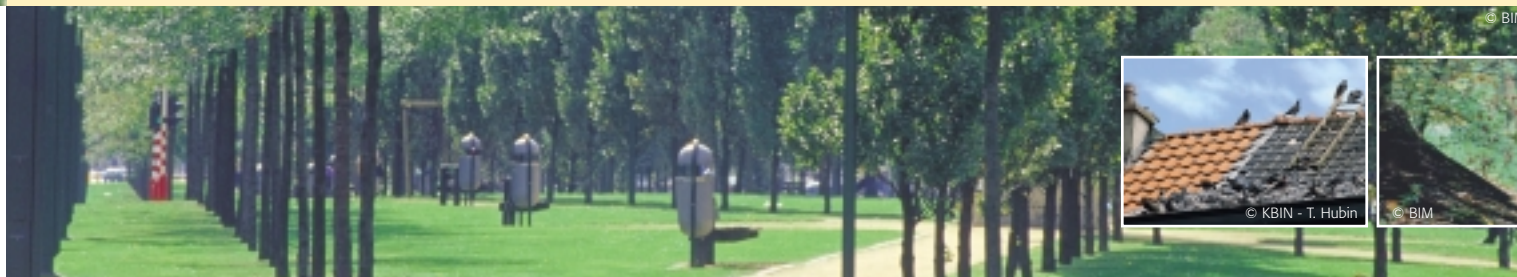
Weetjes

Tips

Acties van de overheid

© KBIN - T. Hubin

© BIM

De merel is een vogel die iedereen kent uit parken en tuinen. Toch was hij minder dan honderd jaar geleden nog een schuwe bosvogel... Zoals zoveel andere soorten heeft hij zich aangepast aan de stad en haar verlokkingen : gemakkelijk verkrijgbaar voedsel, overal schuilplaatsen, geen jacht... een buitenkans ! Soorten als de merel worden door de wetenschap generalisten genoemd, of opportunisten : ze zijn niet veeleisend en weten overal profijt uit te trekken, inclusief het stedelijk milieu waar ze ondertussen deel van uitmaken. Ze vormen in zekere zin een verrijking voor de stad, ook al verloopt het samenleven misschien niet altijd even vlekkeloos. Na merels zijn nu vossen, eksters en kraaien zich in de stad komen vestigen.

Merel

© KBIN - T. Hubin

© BIM

Komen er steeds meer vossen in de stad ?

Steeds meer? Geen enkel wetenschappelijk onderzoek bevestigt deze bewering. Wel staat vast dat ze meer en meer gesignaleerd worden. Door hun aanpassingsvermogen worden het echte stadsvossen, en dat weerspiegelt zich in hun gedrag. Ze zijn minder schuw en laten zich ook overdag zien, komen dicht bij de bewoning, snuffelen in vuilniszakken, plunderen het voerbakje van de kat en vestigen hun territorium in het midden van parken en tuinen, soms zelfs tot in kelders van huizen toe. Ze houden het niet langer bij de groene rand, maar dringen via de spoorwegbermen tot in het hartje van de stad. Ze werden al aangetroffen nabij het Leopoldstation en werden zelfs al gesignaleerd in de administratieve wijk.

© BIM

Beter te voorzichtig dan roekeloos

Om elk risico op echinococose te vermijden (ziekte die door vossen wordt overgedragen via uitwerpselen en die momenteel in het Brussels Gewest niet voorkomt), is het aangeraden geen paddestoelen te plukken of vruchten die minder dan 60 cm boven de grond hangen - op voshoopte zeg maar.

Lopen mijn kinderen geen gevaar ? Is er geen risico op hondsdelheid of andere ziektes ?

Een vaak geuite bezorgdheid, maar baby's, kinderen en volwassenen mogen op hun beide oren slapen. Vossen zijn niet agressief tegenover mensen, hiervoor hoeft u echt niet ongerust te zijn.

Als gevolg van de vaccinatiecampagnes die vanaf 1989 in Wallonië gevoerd zijn, komt ook hondsdelheid in ons land al meer dan drie jaar niet meer voor. Sedert 2001 wordt België overigens erkend als hondsdelvrij volgen de criteria van de Wereld Gezondheids Organisatie. De laatste West-Europese haarden van hondsdelheid bevinden zich in Duitsland, op ettelijke honderden kilometers van de Belgische grens.

Een andere ziekte die met vossen geassocieerd wordt is echinococose. De parasiet die deze aandoening veroorzaakt werd in ons land voor het eerst vastgesteld in 1991. De evolutie ervan, en het deel van de vossenpopulatie dat drager is, worden door de betrokken diensten nauwlettend gevolgd. Op dit ogenblik bevindt deze zich hoofdzakelijk ten zuiden van Samber en Maas en wijst niets erop dat de ziekte verder uitbreidt. Wat we nu vaststellen is wellicht altijd al zo geweest.

© BIM

© BIM

© BIM - R. Trappeniers

Vos

Wat indien een vossenhol overlast veroorzaakt op een openbaar of privé-terrein ?

De momenteel gekende hollen bevinden zich op weinig bezochte plekken. De evolutie wordt gevolgd door het BIM, dat indien nodig, enkele eenvoudige maatregelen kan voorstellen waardoor de plek minder aantrekkelijk wordt voor de ongenode gast.

Vossenhol

Kan mijn kat gekwetst worden door een vos?

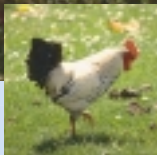
Een vos die het territorium van een kat betreedt is duidelijk in het nadeel. Hij kan het zich niet permitteren gewond te raken of teveel energie te verspillen en zal zich dus uit de voeten maken zodra de kat op het toneel verschijnt. Van die kant hoeft de kat niets te vrezen. Anderzijds delen vossen en katten dezelfde voorkeur voor sommige hapjes: kleine knaagdieren, kattenvoer dat hier en daar wordt neergezet, afvalrestjes... Het is nergens bewezen dat vossen deze voedselbronnen beter benutten dan katten, maar als dat al zo mocht zijn, dan vormt het misschien een rem op de wildgroei van zwervkatten die - voor wie het nog niet wist - op het vlak van reinheid, volksgezondheid, predatie en verloedering heel wat meer problemen veroorzaken dan vossen.

Streng beveiligd kippenhok

Kippen en vossen gaan moeilijk samen. De beste oplossing is de kippen iedere avond op te sluiten in een binnenhok. Vossen gaan meestal 's nachts op strooptocht. Om zo goed mogelijk beveiligd te zijn, vooral tegen overdag loslopende honden, neemt men best nog enkele voorzorgsmaatregelen :

- stevige afrastering met mazen van 3 à 4 cm;
- binnenhok met verhoogde bodem (30 cm) om ratten en muizen weg te houden;
- de draad dient steeds aan de buitenkant van de palen te worden bevestigd, om klauterende belagers niet de kans te geven langs daar naar boven te kruipen;
- plooi de bovenste 40 cm van de omrastering naar buiten in een hoek van 30°;
- leg rondom de buitenloop 40 cm brede draad of tegels op de grond om te beletten dat er onderdoor wordt gegraven.

© BIM - R. Trappeniers

Veel vossen vallen ten prooi aan het verkeer

Met enkele eenvoudige ingrepen kan men het aantal verkeersslachtoffers aanzienlijk verminderen. Vossen steken niet om het even waar of wanneer de weg over. De meeste van deze plekken zijn goed gekend. Ongelukken doen zich vooral 's nachts voor tegen het eind van de zomer, wanneer de onervaren jongen beginnen uit te zwerven. Afschrikmiddelen (geurmarkeringen, spiegels) kunnen hen van bepaalde plekken weghouden, bruggen kunnen een aansporing zijn om elders veilig over te steken.

Hebt u weet van vossenholen in Brussel?

In het kader van een onderzoek naar de vos in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zoekt het Pasteurinstituut van Brussel informatie over de ligging van vossenholen in Brussel. Bedoeling is het vaststellen van de populatiedichtheid in deze zones.

Als u weet hebt van een vossenhol (leeg of bezet) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gelieve dan contact op te nemen met :
Dr. Bernard Brochier tel. 02 373 32 56;
fax 02 373 32 86; e-mail bbrochier@pasteur.be

© BIM - R. Trappeniers

Vos geschaduwd

In 2001 kreeg het Pasteurinstituut in Brussel (waar men onderzoek doet naar hondsdolheid en een vaccin produceert) van het BIM de opdracht om de vossenpopulatie in Brussel van nabij te volgen. Hoewel hondsdolheid uit ons land verdwenen is, werkt bij beleidsmensen de angst voor deze ziekte nog steeds na. Eén van de punten uit deze studie is het tellen van de vossen en het nagaan van hun verplaatsingen.

Er zijn twee zones waar de hollen nauwlettend in de gaten worden gehouden : in St-Pieters-Woluwe en in Ukkel. De jongen die in de lente van 2001 geboren zijn werden gemerkt door middel van een oorring en weer losgelaten. Bij een eventuele terugvangst kan men zich een beeld vormen van hun verplaatsingen.

Op elk dier dat op het grondgebied van Brussel dood wordt aangetroffen wordt een autopsie uitgevoerd. Naast het opsporen van hondsdolheid zijn de onderzoekers vooral geïnteresseerd in de maaginhoud. Een eerste analyse toont aan dat meer dan een kwart van hun voedsel bestaat uit afvalresten.

© BIM

© BIM - M. Gryseels

© BIM - R. Trappeniers

Inbraakvrije vuilniszakken

Eenmaal in de stad, hebben vossen (en ook wel kraaien) al snel begrepen dat vuilniszakken een voedselbron kunnen zijn. Dat neemt niet weg dat de meeste stukgescheurde zakken het werk zijn van al dan niet verwilderde katten. Om onaangename verrassingen te vermijden zet men de zak thuis best in een stevige, afgesloten bak en wacht men zo lang mogelijk om hem buiten te zetten, liefst nog op een muurtje of een andere hoogte.

© Franck Hidvegi

Zijn er echt zo veel eksters en kraaien ?

Sedert 1992 worden deze twee soorten, als een onderdeel van de Brusselse fauna en flora, jaar na jaar door onderzoekers gevolgd. Enkele honderden referentiepunten worden nauwkeurig geanalyseerd en tot nog toe is het besluit formeel : in de stad zijn deze twee soorten stabiel, in het bos neemt hun aantal af.

Bedreigen deze twee soorten de broedsels van andere vogels ?

In de korte periode dat ze zelf jongen hebben, zoeken eksters en kraaien ijverig naar eieren en broedsels van andere vogels om er hun eigen nageslacht mee te voeden. Maar dat lukt lang niet altijd, want vaak vallen deze nesten buiten hun bereik : mussen bv. zitten veilig weggestopt en ook veel mezen broeden in diepe holen. En zelfs al slagen ze erin eieren of jongen buit te maken, de meeste kleine vogels hebben meerdere legsels en talrijke jongen in de loop van een broedseizoen. De plundertochten van eksters en kraaien hebben echt geen invloed op de populaties van de kleinere vogelsoorten.

Kraai

Kraaien die mos wieden

Soms hebben kraaien de onhebbelijke gewoonte om, op zoek naar wormen, vrijwel systematisch het mos uit te trekken dat tussen het gras van een gazon groeit. Niet iedere tuinier kan voor deze noeste arbeid evenveel sympathie opbrengen.

Zwarte kraaien met witte vlekken

In een stad is gezonde voeding niet altijd evident. Dat geldt evenzeer voor kraaien ! Brood en allerlei afval, erg gezond kan het niet zijn... Soms is het resultaat van dat gebrekkige voedsel duidelijk te merken en steken er enkele ontkleurde, witte pluimen tussen hun zwart verenkled.

Eksters en kraaien zijn de opruimers onder de vogels

In onze groene ruimten en langs onze wegen zijn zij het die de dierenkadavers opruimen. De functie van aaseter is van zeer groot belang voor het ecologisch evenwicht in de stad. Ze helpen mee om epidemieën te voorkomen, houden de omgeving min of meer proper en houden dus ook de ratten binnen bepaalde perken.

© Franck Hidvegi

Ongeluksbodes

Vogels worden vereerd, maar ook vervloekt. Alles wat zwart ziet wordt van oudsher geassocieerd met de duivel en zijn trawanten. Raven en kraaien stonden dus al meteen in een slecht daglicht. Nochtans zijn het bijzonder intelligente vogels met een uitstekend geheugen. Misschien is het net omdat ze zo slim zijn dat mensen hen verwensen.

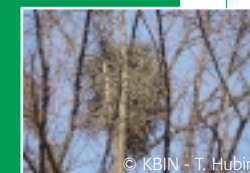
Buiten de broedperiode troepen ze dikwijls samen : raven, kraaien, kauwen en eksters, om gezamenlijk naar voedsel te zoeken of op een slaapplek in enkele hoge bomen in groep de nacht door te brengen. Soms komen ze vóór de nacht valt met zijn allen nog enkele keren voor even naar beneden.

Eksterparen

Eksters nestelen hoog in de bomen. Het nest wordt aan de bovenkant afgewerkt met een koepel, zodat het er bolvormig uitziet.

In het broedseizoen leeft het paartje samen en verdedigt het zijn territorium tegen indringers. Vóór de eieren gelegd zijn ziet men soms dat het mannetje het wijfje op de hielen zit om erop toe te zien dat eventuele concurrenten geen kans maken.

Ekster en haar nest

© KBIN - T. Hubin

© KBIN - T. Hubin

© BIM

© Franck Hidvegi

Muskusrat

Ontrating

De overheid, met name de gemeenten, organiseert regelmatig ontratingscampagnes op openbare plekken waar (te) veel ratten voorkomen. Het resultaat hiervan is evenwel beperkt. Het is veel efficiënter het voederen te ontmoedigen en het publiek in die zin te informeren.

63 De muskusrat

Deze exotische soort, die in feite geen rat is, komt uit Noord-Amerika. Ze is in Europa ingevoerd voor de pelshandel, uit de kwekerijen ontsnapt en verwilderd in de natuur. Muskusratten zijn veel groter dan ratten en leven uitsluitend in de buurt van water. Ze kunnen uitstekend zwemmen en duiken en eten bijna niets anders dan planten, in tegenstelling tot bruine ratten, die alleseters zijn. In Brussel zijn ze weinig talrijk en vormen ze geen probleem.

De rioolratten

Het dier dat in de Middeleeuwen verantwoordelijk was voor de verspreiding van de pest, is de zwarte rat. Ze is al enkele tientallen jaren uit Brussel verdwenen, verjaagd door haar bruine soortgenoot. Die leeft in het uitgestrekte rioolnetwerk onder de stad en wordt daarom ook wel rioolrat genoemd.

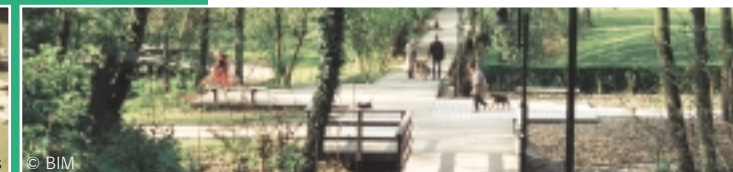
sterven, eenden ziek worden, ratten toenemen, enz. Preventie bestaat er dus uit sommige gewoontes van inwoners en wandelaars te wijzigen of in elk geval in goede banen te leiden. Het gaat om hun eigen gezondheid, maar ook om die van de dieren en het milieu in het algemeen.

Kunnen ratten ziektes verspreiden ?

In Brussel komt één soort voor : de bruine rat. Ze kan drager zijn van een aantal gevaarlijke ziektes zoals het hantavirus (een soort hemorrhagische koorts) of leptospirose (een soort geelzucht). Bruine ratten komen enkel voor op vochtige plaatsen en in de riolen, het risico op contact met mensen is dus zeer klein. Bovendien verlaten ze hun schuilplaatsen enkel wanneer in de populatie overbevolking dreigt, wat in Brussel niet het geval is. Toch duiken ze soms ook elders op, aangetrokken door de aanwezigheid van etensresten, voer dat mensen klaarzetten voor wilde of rondzwervende dieren, brood of graan voor de vogels...

© X. Claes

© BIM

Voederen beperken

De tuiniers en bewakers zijn opgeleid om het publiek uit te leggen hoe belangrijk het is dat er niet te veel gevoederd wordt. Daarnaast zijn er didactische panelen die de wandelaars duidelijk informeren. In het Sobieskypark werd bij wijze van proef een verhoogde voedertafel geïnstalleerd.

De stad delen met een uitgebreide fauna gaat af en toe gepaard met problemen op het vlak van reinheid, hygiëne en soms zelfs volksgezondheid. Dieren die in onze buurt wonen, in of op onze huizen of kunstwerken, onder onze straten, in onze tuinen en parken, kunnen gebouwen beschadigen of ziektekiemen dragen die gebeurlijk overgaan op de mens. Het betreft hier vooral ratten, eenden en duiven. De basis van het probleem is in de drie gevallen dezelfde : het voederen door mensen.

Preventie

Voor de drie vermelde soorten geldt één stelregel : voorkomen is beter dan genezen. De overheid neemt een aantal maatregelen, maar het publiek heeft hier evengoed een verantwoordelijkheid. Vooral wanneer de problemen veroorzaakt worden door een aantal menselijke gewoontes.

Het (vaak overdadig) voederen van dieren, ook al is het met de beste bedoelingen, leidt dikwijls tot toestanden waar het publiek zich vaak niet eens van bewust is. Brood dat in het water ligt te gisten kan een vijver vergiften waardoor vissen

Ik vind een ziek dier - wat moet ik doen ?

Om te beginnen, niet aanraken met de blote handen. Een wild dier behoudt zijn verdedigingsreflexen, ook als het gekwetst is. Een beet of snavelhouw kan uitmonden in een geïnfecteerde wonde. Er bestaan gespecialiseerde opvangcentra waar zieke en gewonde dieren verzorgd worden en nadien weer vrijgelaten.

© BIM - M. Gryseels

Hoe best eenden voeren ?

Om elk risico op botulisme te vermijden mag men in de zomermaanden zeker geen voer in de vijvers of de omgeving van water gooien. De rest van het jaar geeft u niet meer dan één à twee sneden, die u in kleine stukjes breekt en op de grond strooit - u zal er des te langer plezier aan beleven. Al u zo te werk gaat helpt u de ratten en alle gezondheidsproblemen die ermee samengaan onder controle houden.

Brood voor de eenden ?

Wie heeft er nooit wat brood voor de eenden gegooid ? Voor kinderen en oude mensen is het vaak een bijzondere manier om in contact komen met een dier, met de natuur. Helaas heeft de medaille ook een keerzijde. Brood dat niet wordt opgegeten begint te gisten en bederft het water. Op bepaalde plaatsen en tijdstippen kan het zo erg zijn dat het leven van vissen en watervogels er door bedreigd wordt. Bij warm weer is het een jaarlijks terugkerend fenomeen : terwijl de vissen met hun buik naar boven drijven, gestikt door zuurstofgebrek, liggen op de oevers tientallen ganzen, eenden en meerkoeten te zieltogen. Verlamd door botulisme wacht hen een trage dood.

Te veel duiven

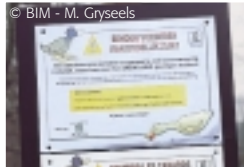
In de stad vinden duiven zoveel te eten dat ze zich vermenigvuldigen... als konijnen. Deze massa duiven richt heel wat schade aan. Hun mest is een echte plaag die de stenen van gebouwen en monumenten aantast. In sommige gemeenten moeten de terrassen van torengebouwen met draad of met glas worden afgeschermd. Deze afsluitingen zijn dan weer nadelig voor de vleermuizen, maar er bestaan hiervoor alternatieve en aangepaste oplossingen.

Wat is botulisme ?

Botulisme is een voedselvergiftiging die veroorzaakt wordt door een bacterie. Wanneer in warme zomers de temperatuur van het water stijgt en de zuurstof schaarser wordt, begint deze zich te vermenigvuldigen en een toxine af te scheiden. Dit toxine veroorzaakt verlamingsverschijnselen, met de dood tot gevolg. De aandoening verspreidt zich o.m. door voedsel dat besmet is met het toxine. Brood en ander voeder dat in het water wordt gegooid begint na een tijdje te gisten en versnelt de ontwikkeling van de bacterie, en dus ook het hele proces van voedselvergiftiging. Honden en zelfs mensen kunnen ook vergiftigd worden, en mogen dus evenmin van het besmette voedsel eten.

© BIM - M. Gryseels

© BIM - M. Gryseels

Exotisch maar toch bij ons

Knalgroene parkieten onder onze grauwe lucht... Vreemd gekleurde eenden... In Brussel leven heel wat exotische dieren vrij in de stad. Meestal gaat het om exemplaren die uit gevangenschap ontsnapt zijn, of die bewust ergens op een braakliggend stuk of in het water werden achtergelaten. Hoewel het bij ons kouder is dan in hun natuurlijk milieu, weet een aantal van hen hier toch te overleven en zich zelfs voort te planten. Sommige hebben geen enkele impact op de plaatselijke fauna en zijn in zekere zin een verrijking van het stedelijke ecosysteem. Andere komen door hun agressief gedrag of hun levenswijze duidelijk in concurrentie met onze inheemse soorten. Wat er ook van zij, deze exoten moeten uit voorzorg van nabij gevolgd worden, en indien blijkt dat hun impact negatief is, moeten beheersmaatregelen volgen.

Moeten deze exoten verwelkomd worden ?

Het voorkomen van exotische soorten in Brussel is een vrij recent fenomeen. Vóór 1970 kende men slechts één soort : de knobbelzwaan, die al sedert de 16de eeuw aanwezig is. In 1973 verscheen de eerste Nijlgans, in 1989 gevolgd door de mandarijneend, in 1991 door de Magellaangans. Pogingen om deze en andere goed ingeburgerde populaties te elimineren zijn reeds bij voorbaat tot mislukken gedoemd. Er zit dus niets anders op dan ze te accepteren en ze op een harmonieuze manier trachten te integreren, zonder daarbij de inheemse biodiversiteit uit het oog te verliezen. Het spreekt vanzelf dat men te allen tijde moet vermijden nieuwe exoten los te laten.

© Franck Hidvegi

Mandarijneend

Nijlgans

© KBIN - D. Vangeluwe

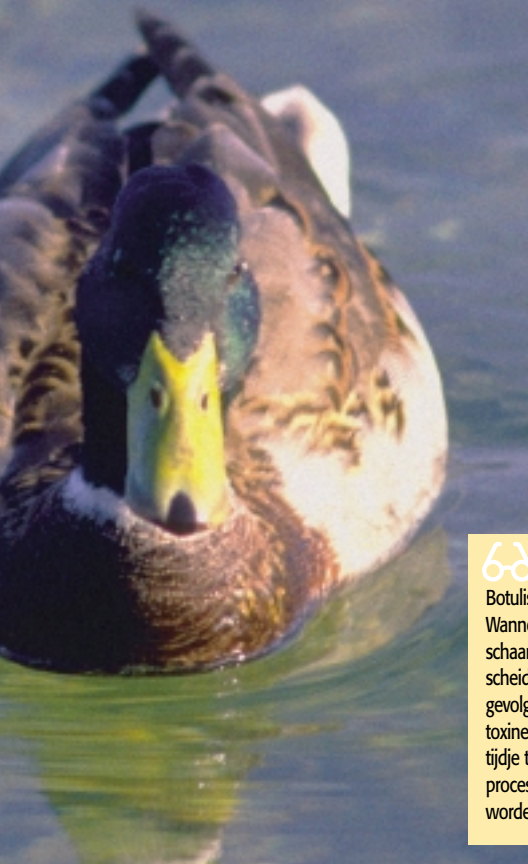
Gecoördineerd beleid

Het is belangrijk dat de drie gewesten ten overstaan van deze exotische soorten, die geen administratieve grenzen kennen, hun beleid coördineren. Op dit ogenblik worden daarvoor de nodige contacten gelegd. De problemen en de overlast zijn misschien niet overal dezelfde, maar voorkomen is nog altijd beter dan genezen.

© Franck Hidvegi

© BIM

© BIM - M. Gryseels

63 Een dag uit het leven van een halsbandparkiet

De halsbandparkieten in het Brussels Gewest leggen dagelijks een heel traject af. 's Morgens verlaten ze hun slaappleats in Evere om de dag bv. in het Laarbeekbos te

Jette door te brengen. De kolonie breidt nog steeds uit en men stelt vast dat de enige slaappleats nu wel stilaan volzet raakt.

© KBIN - D. Vangeluwe

Die lieve kleine schildpadjes...

De groene waterschildpadjes met hun rode wangen komen uit Florida en werden jarenlang geïmporteerd om als huisdier te houden, tot deze handel in 1997 verboden werd. Vele werden door weinig scrupuleuze kopers op verschillende plaatsen gedumpt en overleven er nu nog. Aan voortplanten komen ze niet toe, omdat het hier te koud is. Tot hun vijfde levensjaar zijn het vleeseters die insecten en dikkopjes grijpen, eenmaal volwassen schakelen ze over op waterplanten. Op min of meer natuurlijke plekken zoals het Rood Klooster is er reeds een zekere impact op fauna en flora merkbaar en kan er een probleem rijzen mocht hun aantal toenemen. Andere schildpadssoorten zijn nog steeds in de handel en kunnen voor gelijkaardige problemen zorgen: losgelaten in de natuur zouden ze het toch al precarie evenwicht in en om het water kunnen verstoren.

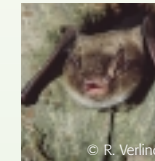
Gewone en grote groene kikkers

Onze inheemse groene kikker is uit het Brussels Gewest verdwenen. Op een tiental plaatsen stelt men daarentegen de aanwezigheid vast van enkele grote groene kikkers, een sterk gelijkende maar veel grotere soort. Hun impact op het milieu is moeilijk in te schatten, wel heeft men vastgesteld dat ze soms kruisen met andere soorten. In de andere gewesten heeft men al af te rekenen met de brulkikker, een Noord-Amerikaanse soort die duidelijk beschouwd wordt als een bedreiging voor inheemse soorten.

Vormen luidruchtige parkieten een bedreiging voor onze inheemse vogels

Zoals in andere Europese steden zijn er ook in Brussel al jaren enkele parkietenkolonies gevestigd. Het gaat om drie soorten, waarvan twee al twintig jaar bij ons zijn: de halsband- en de monniksparkiet. Een nieuwkomer is de grote Alexanderparkiet.

De halsbandparkieten zouden afkomstig zijn van een veertigtal vogels die in 1974 zijn vrijgelaten bij de sluiting van een dierenpark in de omgeving. Blijkbaar voelden ze zich onmiddellijk thuis en zijn ze begonnen broeden. Op dit ogenblik zou het aantal zijn opgelopen tot meer dan 4500! Omdat het holenbroeders zijn bestaat de vrees dat ze inheemse soorten als groene en bonte specht, en ook vleermuizen, zouden verdringen. Er loopt op dit ogenblik een studie die dat moet uitzoeken. De monniksparkieten zijn niet zo talrijk en blijven meer in de omgeving van hun "losplaats". Zij zouden voor hun overleving afhankelijk zijn van voer dat door mensen wordt verstrekt. De grote Alexanderparkiet is dan weer heel wat robuuster en wordt nauwkeurig in de gaten gehouden.

© R. Verlinde

Boombewonende vleermuis

Waar komen al die kleurrijke eenden vandaan?

Een aantal, zoals de mandarijneend, zijn uitgezet om met hun bonte kleuren parken en tuinen op te fleuren. Dit discrete en niet zo talrijke eendje zorgt nergens voor problemen. Soorten als de Canadese gans of de Carolina-eend zijn elders in België reeds ingeburgerd en zullen vroeg of laat ook wel in Brussel komen broeden.

© KBIN - D. Vangeluwe

De Brusselse Nijlganzen

Sedert enkele tientallen jaren leven er aan en op de vijvers van het Brussels Gewest Nijlganzen. Het gaat om een veertigtal koppeltjes, en dat aantal blijft stabiel. Omdat het uitgesproken territoriale vogels zijn, ziet men op een vijver nooit meer dan één of twee koppeltjes.

Deze Nijlganzen zijn meer dan waarschijnlijk voedselconcurrenten voor andere watervogels. Met hun agressief gedrag eisen ze bv. een groot aandeel op van het door wandelaars uitgedeelde voer. Maar dat betekent nog niet dat ze andere vogels ook zouden verwonden, laat staan doden. Uit studies blijkt trouwens dat de populaties van inheemse watervogels jaar na jaar op peil blijven en dat de nieuwkomers hier alvast geen invloed op hebben.

Wat wel tot veel ongenoegen leidt is het feit dat Nijlganzen in de ruiperiode bepaalde grasperken in beslag nemen. Aangezien ze op dat ogenblik niet kunnen vliegen, blijven ze al de tijd ter plaatse, vertrappelen het gras, vreten het volledig af en bevuilen het met hun mest. Dat leidt tot blijvende beschadiging van het grasveld, erosie van de grond, wandelpaden vol uitwerpselen, kale, smerige en slijkerige oevers... Enige oplossing:

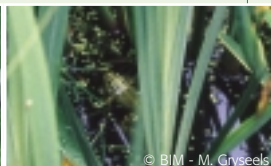
de omgeving minder aantrekkelijk maken voor Nijlganzen! Hoe? Door op sommige plaatsen het gras te laten groeien, meer struiken aan te planten, en vooral minder te voeren...

Koreaanse eekhoorn

© X. Claes

Grote groene kikker

© BIM - M. Gryseels

Roodwangschildpad

© BIM - M. Gryseels

63 Een exotische soort? Nee, dank u!

Problemen met exotische soorten die hier verwilderen hebben de neiging om plots op te duiken. Een soort kan jarenlang onopvallend aanwezig zijn en zich opeens agressiever beginnen te gedragen, waardoor de inheemse fauna en flora in het gedrang komt. Daarom is er slechts één gouden regel: geen exoten importeren, en nog veel minder ze loslaten in de natuur.

© KBIN - D. Vangeluwe

Canadese ganzen

© KBIN - D. Vangeluwe

Magellaanganzen (mannetje en wijfjes)

© BIM

Of we het nu graag hebben of niet, dieren als vossen, eksters, kraaien, parkieten en nog vele andere maken vandaag integraal deel uit van het leven in de stad. Sommige soorten zijn een aanwinst voor de biodiversiteit en geven de inwoners een bijkomende gelegenheid tot contact met de natuur, ook al lijkt een aantal onder hen voor sommigen minder "sympathiek".

Andere stellen onze bereidheid tot samenleven veeleer op de proef. Soms wordt een probleem duidelijk door mensen zelf uitgelokt, denk aan het voederen. In dat verband is het belangrijk dat iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt en blijk geeft van burgerzin, zowel ten opzichte van de wilde fauna als van huisdieren.

Het beleid van een openbaar bestuur dat de verwezenlijking van een "duurzame stad" beoogt, zal vaak geïnspireerd zijn door het voorzorgsprincipe. De kwetsbare ecologische evenwichten in de stad vragen om een geïntegreerd beleid. Het BIM kadert zijn acties in de groene en blauwe netwerken, een strategie waarbij de natuur via groene ruimten en waterlopen geïntegreerd wordt in het stedelijk weefsel. Deze "vergroeningsstrategie" heeft op heel wat plaatsen reeds vruchten afgeworpen.

Dat neemt niet weg dat op sommige plekken wel degelijk sprake is van overlast en dat de overheid tussenbeide moet komen. Het BIM tracht steeds op de meest efficiënte en duurzame manier op te treden en maakt daarbij gebruik van een werkinstrument dat het heeft opgezet om de populaties van bepaalde soorten van dichtbij te volgen.

Waar kan men naartoe met huisdieren die niet langer gewenst zijn ?

Laat ze in elk geval nooit achter in de natuur ! Iedereen die zich een huisdier aanschafft blijft er verder voor verantwoordelijk. Sommige dieren kunnen gevaarlijk zijn voor mens en/of dier. Er bestaan goed georganiseerde en uitgeruste opvangcentra waar men gratis terecht kan met honden, katten, vogels, schildpadden en zelfs illegale dieren waar men zich niet langer kan of wenst mee bezig te houden.

Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van Vogels

Veeweydestraat 43 - 1070 Brussel - 02 521 28 50

Welke dieren : alle dieren, inheems of exotisch (zelfs slangen en spinnen...), dus niet alleen vogels.

Andere organisaties houden zich bezig met honden en katten; u vindt hen in de telefoongids.

Voor bijkomende inlichtingen : Brussels Instituut voor Milieubeheer, milieu-administratie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Info-Leefmilieu dienst
Gulledelle 100, 1200 Brussel
tel. : 02 775 75 75 - fax : 02 775 76 11
e-mail : info@ibgebim.be
www.ibgebim.be